

KONFERENCIA O ŽIVOTE A DIELE EUDOVITA ŠTÚRA

V dňoch 5., 6. a 7. decembra minulého roku sa v Bratislave konala vedecká konferencia o živote a diele Eudovite Štúra. Konferenciu zvolal a pripravil Historický ústav Slovenskej akadémie vied za spolupráce s inými spoločenskovednými ústavmi SAV, Historickým ústavom ČSAV a katedrami Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a Vysokiej školy pedagogickej v Bratislave. Na vypracovaní jednotlivých referátov sa okrem historikov podieľali aj odborníci z iných zainteresovaných disciplín: literárni historici, jazykovedci, filozofi, ekonómi, pedagógovia a i. Na konferencii sa zúčastnilo vyše 150 vedeckých pracovníkov zo Slovenska i z Čiech. Významným prínosom pre prácu konferencie bola účasť zahraničných odborníkov, ktorá umožnila našim historikom a pracovníkom iných vedných disciplín konfrontovať výsledky svojho bádania s výsledkami a názormi vedeckých pracovníkov zo Sovietskeho sväzu, Poľska, Maďarska, Rumunska i Juhoslávie. Zo Sovietskeho sväzu sa na konferencii zúčastnil vedúci oddelenia slovenských dejín Ústavu slavistiky AV SSSR, profesor Moskovskej univerzity, doktor historických vied Sergej Alexandrovič Nikitin, z Poľska docent Varšavskej univerzity dr. Józef Magnuszewski, z Maďarska zástupca riaditeľa Historického Ústavu MAV dr. Endre Arató a pracovník toho istého ústavu dr. Endre Kovács, laureát Kossuthovej ceny, z Rumunska riaditeľ Historického ústavu RAV prof. dr. Victor Cheresteșiu, z Juhoslávie profesor Záhrebskej univerzity dr. Jaroslav Šidak.

Úlohou konferencie bolo ukázať, aké miesto zaujíma Eudovít Štúr v slovenských dejinách, a súčasne bojovať proti idealistickému a buržoaznonacionalistickému výkladu celého slovenského národného hnutia štyridsiatych rokov XIX. stor. na jednej strane a na strane druhej proti istým tendenciám k vulgárnemu ekonomizmu a národnému nihilizmu, ktoré sa zákonite prejavili v boji proti idealizmu a nacionalizmu buržoaznej historiografie a ktoré vyplývali z nedostatočnej

teoretickej prípravy nových kádrov našej marxistickej historickej vedy a iných vedných disciplín.

Konferencia o živote a diele Eudovita Štúra bola rozdelená do štyroch pracovných cyklov: 1. Život a svetonáhľad L. Štúra, 2. Štúrov boj za sociálny pokrok, 3. Štúrova úloha v procese formovania slovenského národa a v národnom hnutí štyridsiatych rokov XIX. stor., 4. Štúrov boj za družbu národov. K týmto témam boli zamerané aj jednotlivé referáty a diskusné príspevky.

Konferenciu otvoril akademik Ondrej Pavlík. Po jeho úvodnom prejave, v ktorom zdôraznil veľký vedecký i politicko-výchovný význam konferencie a vynikajúcu úlohu Eudovita Štúra v našich národných dejinách, odzneli referáty I. cyklu konferencie *Život a svetonáhľad Eudovita Štúra*. Referát na tému *Eudovít Štúr v slovenskom národnom živote tridsiatych rokov XIX. stor.* predniesol docent Vysokiej školy pedagogickej dr. Karol Goláň. Po stručnej charakteristike hospodársko-spoločenskej a politickej situácie tohto obdobia v Uhorsku a na Slovensku podrobne osvetlil Štúrovu činnosť v bratislavskej študentskej Spoločnosti jazyka a literatúry československej a v Ústave slovenskom, ktorá bola prípravou pre Štúrovu verejno-politickú činnosť v štyridsiatych rokoch XIX. stor. Tomuto obdobiu, ktoré bolo vrcholným obdobím Štúrovej národnobuditeľskej a politickej činnosti, venoval svoj referát docent Filozofickej fakulty Univerzity Komenského dr. Jaroslav Dubnický. V svojom referáte *Verejná a politická činnosť Eudovita Štúra v rokoch 1840—1849* poukázal na mnohostrannú činnosť popredného ideológa a vodcu slovenského národného hnutia, jeho boj proti feudalizmu za buržoázu prestavbu krajiny a demokraticizáciu jej spoločenského života, proti národnostnému útlaku za nebatýny kultúrny a politický vývin Slovákov, formujúcich sa v tom čase aj pod vplyvom Štúrovej národnobuditeľskej činnosti v novodobý národ. Hodnotiac veľku veľmi vysokú túto predrevolučnú činnosť L. Štúra, pre ktorú je typický jeho úprimný záujem o osud najširších vrstiev slovenského ľudu, autor súčasne poukázal

aj na niektoré slabé stránky tejto Štúrovej činnosti: ohraničenosť a nedôslednosť jeho demokratizmu, niektoré prvky liberalizmu v jeho činnosti (najmä v riešení roľníckej otázky), ako aj celkovú maloburžoáznu triednu ohraničenosť. Pokiaľ ide o hodnotenie Štúrovej boja proti maďarskej revolúcii v druhej etape revolúcie v rokoch 1848—1849, ktorý všemožne vynášala a idealizovala slovenská buržoázna nacionalistická historiografia, referent presvedčivo ukázal, že ak ho hodnotíme zo stanoviska záujmov celoeurópskeho revolučného hnutia — a to je jediné správne marxistické kritérium — musíme ho charakterizovať ako pomýlený, ako činnosť, ktorá škodila záujmom pokroku a slúžila záujmom kontrarevolúcie. Pri celkovom hodnotení tejto Štúrovej činnosti musíme však mať na zreteli aj celkovú neobyčajne zložitú situáciu, v ktorej sa rozvíjalo slovenské národné hnutie, ako aj závažné chyby, ktorých sa dopustili maďarskí šľachtickí revolucionári v národnostnej otázke a ktoré vo veľkej miere ovplyvnili aj prechod vodcov slovenského národného hnutia do tábora kontrarevolúcie. Štúrovou porevolučnou činnosťou a jej hodnotením sa zaoberal v referáte *Ludovít Štúr v slovenskom živote po roku 1849* akademik Andrej Mráz. Po porážke revolúcie sa postavenie Slovákov ešte viac zhoršilo. No Štúr nekapituloval. V nových podmienkach formuloval nový program slovenského národného hnutia. Jeho výraznou črtou je odklon od Viedne, dôsledné zúčtovanie s ilúziami o rakúskej pomoci a orientácia na Rusko. Posledným referátom I. cyklu bol referát pracovníčky Filozofického ústavu SAV dr. Eleny Városovej na tému *Svetonáhľad Ludovíta Štúra*. Autorka referátu podala podrobnú analýzu Štúrových filozofických a spoločensko-politických názorov a ukázala ich protirečivý charakter. Táto protirečivosť vyplývala z jeho svetonáhľadu — z heglvskej filozofie. Štúr si tvorivo osvojil „racionálne jadro“ heglvskej filozofie — jeho dialektickú metódu, ktorá mu pomáhala v jeho teoretickej i praktickej práci. No veľký vplyv mal na neho aj Heglov reakčný idealistický filozofický systém, najmä jeho filozofia dejín a práva. Ohraničenosť filozofických názorov bránila Štúrovi, podobne ako aj iným maloburžoáznym ideológom slovenského národného hnutia, domyslieť mnohé, zo života správne vypozerované a vytušené požiadavky hospodárskeho a spoločenského vývinu do jasne demokratických a revolučných dôsledkov. V diskusií k I. cyklu referátov vystúpili: doc. dr. J. Magnuszewski (Poľsko), prof. D. Rapant (Bratislava) a prof. M. Pišút (Filozofická fakulta UK). J. Magnuszewski hovoril o veľkom a pozitívnom vplyve

demokratických a revolučných myšlienok najlepších predstaviteľov poľského národnoslobodzovacieho hnutia na bratislavskú študujúcu mládež i na samého Štúra. M. Pišút doplnil referát K. Goláňa zaujímavými pripomienkami o vplyve predstaviteľov staršieho pokolenia slovenského národného obrodzenia (Kollár, Šafárik, Hollý) na L. Štúra. D. Rapant sa v svojom obsiahlom príspevku pokúsil obhajovať svoju starú idealistickú a nacionalistickú koncepciu. Dokazoval, že hybnou silou slovenského národného hnutia nebol rozvoj nových kapitalistických výrobných síl a vzťahov (tie vraj vtedy ešte vôbec neexistovali), ale ideové vplyvy nemeckého romantizmu a príklad „nemeckého nacionalizmu“(!). Okrem toho D. Rapant obhajoval boj vodcov slovenského národného hnutia proti maďarskej revolúcii a dokazoval, že ich nádeje dosiahnuť splnenie svojich národných požiadaviek pomocou kontrarevolučnej vienskej vlády boli reálne a orientácia na Viedeň správna, v každom prípade správnejšia ako podpora maďarskej revolúcie, ktorá, podľa jeho tvrdenia, neprišla nijaké kladné výsledky, naopak, iba upevnila absolutizmus a zosilnila národnostný útlak Slovákov. Jednako všetky tieto pokusy prof. Rapanta boli bezúspešné. Jeho idealistické a nacionalistické názory nenašli medzi účastníkmi konferencie ani najmenšiu podporu a strelili sa s kritikou tak zo strany referentov samých, ako aj zo strany akademika O. Pavlika a najmä Juraja Špitza (Ústav slovenskej literatúry SAV), ktorý ich podrobil principiálnej a ostrej kritike v osobitnom diskusnom príspevku. Konferencia ukázala, ako to veľmi správne zdôraznil vo svojom záverečnom slove aj riaditeľ Historického ústavu Ludovít Holotik, že prof. Rapant nemá v slovenskej vede najmenšiu oporu, že slovenská historiografia ide ďalej úplne odlišnou cestou ako on.

Druhý cyklus referátov konferencie Boj Ludovíta Štúra za sociálny pokrok bol venovaný dôležitej otázke hospodárskeho a sociálneho programu slovenského národného hnutia a boju L. Štúra za jeho uskutočnenie. Hlavným obsahom tohto programu bol boj za likvidáciu poddanstva, za odstránenie „služobnosti urbárskej“, v ktorej Štúr správne videl hlavnú prekážku celého ďalšieho rozvoja. Otázkam boja L. Štúra za zrušenie poddanstva bol venovaný referát dr. Júliusa Mésároša, pracovníka Historického ústavu SAV. Druhý referát tohto cyklu, autorom ktorého bol dr. Štefan Heretik, pracovník Ekonomického kabinetu SAV, zaoberal sa veľmi dôležitou a doteraz nespracovanou otázkou Štúrových ekonomických názorov. Autor referátu po stručnom rozbere triednej štruktúry uhorskej a slovenskej spoloč-

nosti v štyridsiatych rokoch XIX. stor. zameral hlavnú pozornosť na vývin Štúrových názorov na roľnícku otázku a jej riešenie. Presvedčivo ukázal, ako sa Štúr postupne dostáva od osvietenko-idealistického chápania potrieb pracujúceho roľníckeho ľudu k poznaniu, že skutočná príčina všetkej biedy leží v samej ekonomike feudalizmu, predovšetkým v poddanských vzťahoch. Tesné spojenie s ľudom, záujmy ktorého Štúrovi vždy úprimne ležali na srdci, vedie k postupnému zosilňovaniu demokratických prvkov jeho agrárneho demokratizmu. Štúr ostal v roľníckej otázke na platforme najpokrokovejšieho krídla maďarského šľachtického liberalizmu. Jeho liberalistický reformizmus, ako správne zdôraznil referent, nevyvieral však z odporu k radikálnemu, skutočne demokratickému riešeniu roľníckej otázky, ani nie z obáv pred revolučnými ľudovými masami, ale skôr z nedostatku viery v revolučnú iniciatívu týchto neorganizovaných roľníckych mas. Štúr sa kriticky staval aj ku kapitalizmu, vidiac správne mnohé z jeho tienistých stránok. Jeho kritika kapitalizmu a buržoáznej spoločnosti bola však kritikou z pozícií maloburžoázie a v porevolučnom období vyústila v idealizovanie prekonaných patriarchálnych foriem spoločenskej výroby, (napr. občiny), obracajúc sa tak chrbtom k požiadavkám celého hospodárskeho a spoločenského rozvoja. V diskusií vystúpil celý rad súdruhov, ktorí vcelku súhlasili s hlavnými tézami a závermi oboch referátov a doplnili ich zaujímavým materiálom i cennými metodologickými poznámkami. E. Kovács (Maďarsko) venoval svoj obsiahly príspevok otázke spoločných hospodársko-spoločenských koreňov slovenského a maďarského národného hnutia, ako aj hlavných bodov celého sociálno-ekonomického programu oboch hnutí. Toto vytváralo reálne predpoklady pre spoluprácu slovenského a maďarského národného hnutia, pre spoločný boj za zrušenie feudalizmu a buržoázu prestavbu krajiny. Tieto otázky treba podrobne a starostlivo skúmať, pretože, ako správne podčiarkol s. Kovács, marxistickí historici tak maďarski, ako aj slovenski musia na rozdiel od buržoáznej historiografie ukazovať oveľa hlbšie, čo spájalo oba naše národy aj v tomto období ich spoločného boja. Pavel Reiman (zástupca riaditeľa Ústavu dejín KSČ, Praha) hovoril vo svojom príspevku o niektorých základných metodologických otázkach hodnotenia slovenského národného hnutia a činnosti jeho vodcov. Zdôraznil, že toto hnutie nevyšlo z rámca buržoázneho národného hnutia, podobne ako vodcovia hnutia nevyšli za rámec buržoáznej ideológie samej. Preto sa v ich názoroch odrzkadlili nedostatky, nedôslednosť a ohraničenosť — ktoré

sú typické pre buržoázu ideológiu vôbec. Dr. Jaroslav Purš (Historický ústav ČSAV, Praha) zaoberal sa otázkou tzv. ochranárskej politiky maďarskej strednej šľachty a hovoril širšie aj o hospodárskych základoch slovenského a maďarského národného hnutia a o súvislostiach medzi rozvojom kapitalizmu a národným hnutím. Tejto otázke venoval svoj diskusný príspevok aj prof. Karol Rebro, pracovník Kabinetu právnych vied SAV.

Tretí cyklus bol venovaný téme Štúrova úloha v procese formovania slovenského buržoázneho národa a v národnom hnutí štyridsiatych rokov XIX. stor. Oznegli v ňom tri referáty a niekoľko diskusných príspevkov. Úloha E. Štúra pri utváraní a rozširovaní slovenského spisovného jazyka a jeho významu ako jazykovedca venovali svoje referáty docent Vysokiej školy pedagogickej dr. Eugen Jóna a docent Filozofickej fakulty UK dr. Vincent Blanař. Vynikajúcu úlohu E. Štúra vo vývine slovenskej národnej literatúry, ako aj jeho literárnovedné a estetické náhľady osvetlil v svojom referáte E. Štúr a slovenská národná literatúra dr. Viktor Kochol, pracovník Ústavu slovenskej literatúry SAV. Docent Vysokiej školy pedagogickej dr. Ľudovít Bakoš predniesol referát na tému E. Štúr ako vychovávateľ. Ukázal v ňom veľmi názorne a presvedčivo vynikajúcu úlohu E. Štúra ako učiteľa vychovávateľa a ideového vodcu dorastajúcej slovenskej inteligencie, ktorej vštepoval vysoké idey vlastenectva a slúženia svojmu národu. V diskusných príspevkoch prof. M. Pišúta, dr. Miloša Marku (hlavný redaktor denníka Pravda), dr. A. Melicherčika (Filozofická fakulta UK), dr. Štefana Pasiara (Ošvetové ústredie) a i. sa podrobnejšie osvetľovali otázky vplyvu E. Štúra na poéziu štúrovskej školy, jeho novinárska a publicistická činnosť, jeho názory na ľudovú slovesnosť, formy a význam jeho osvetovej činnosti a i. Niektoré z týchto príspevkov neboli pre nedostatok času prednesené, boli odovzdané písomne a budú uverejnené v zborníku materiálov konferencie, ktorý v najkratšom čase vydá Historický ústav Slovenskej akadémie vied. V diskusií k tretiemu cyklu referátov vystúpil aj V. Cherestešiu (Rumunsko), ktorý oboznámil účastníkov konferencie so základnými problémami národného hnutia štyridsiatych rokov XIX. stor. v Rumunsku. Posledný cyklus konferencie bol venovaný téme Boj Ľudovíta Štúra za družbu národov. Referát E. Štúr a československé vzťahy, ktorý vypracovali pracovníci Historického ústavu ČSAV dr. Josef Kočí a Jan Novotný, predniesol J. Kočí. Autori v referáte na základe bohatého faktového materiálu presvedčivo a plasticky ukázali, ako sa v tridsiatych a štyridsiatych rokoch XIX. stor,

práve Štúrovou zásluhou npevnňujú tradičné bratské vzťahy oboch našich národov a prechádzajú do nových, vyšších foriem. Tieto bratské vzťahy nemohol narušiť ani ostrý boj a výmena názorov okolo tzv. „jazykovej rozluky“ — ako nazývala stará buržoázna historiografia prijatie spisovnej slovenčiny. V diskusií k referátu J. Kočího a J. Novotného vystúpil celý rad účastníkov konferencie. Najzaujímavejšie a najcenejšie boli príspevky českých súdruhov — historikov a literárnych historikov, ktorí doplnili referát novými alebo málo známymi údajmi. Tak Zdenka Sojková (učiteľka strednej školy v Šteti, Čechy) obširne hovorila o Štúrovom prínose v českom kultúrnom a politickom dianí a jeho ohlase v Čechách. Dr. Karel Polák (Ústav českej literatúry ČSAV, Praha) hovoril o diskusiách o Štúrovi a slovenskom národnom hnutí na stránkach Havlíčkovho *Slovana* a ukázal, že L. Štúr, ktorého s nadšením vítala česká radikálna mládež, v mnohých zásadných otázkach sa principiálne rozchádza s českými liberálmi. Dr. František Jordán (Filozofická fakulta MU, Brno) doplnil zaujímavým faktovým materiálom obraz o stykoch Štúra a štúrovcov s moravskými buditeľmi v tridsiatych a štyridsiatych rokoch, zatiaľ čo Viktor Ficek (Sliezsky študijný ústav, Opava) urobil tak v oblasti vzťahov slovensko-sliezskych.

Druhým referátom IV. cyklu a posledným referátom konferencie bol referát dr. Vladimíra Matulu (Historický ústav SAV) na tému *Ludovít Štúr a slovanstvo*. Referent v ňom ukázal, aké významné miesto v Štúrových náhľadoch i praktickej činnosti zaujímala myšlienka slovenskej vzájomnosti. Prítom analyzoval jej evolúciu od kollárovskej včeslovanskej idey (tridsiate roky), cez Štúrovo učenie o samobytnosti slovenského národa — rovnoprávneho člena „slovanského národa“ (štyridsiate roky) a jeho pokus uskutočniť slovenskú jednotu v sväze slobodných a rovnoprávných slovenských národov (prvá etapa revolúcie roku 1848) až po jej vyústenie v politický panslavizmus v Štúrovom porevolučnom diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*. V diskusií vystúpili s hodnotnými a zaujímavými príspevkami predovšetkým zahraniční účastníci konferencie. S. A. Nikitin (SSSR) predniesol veľmi zaujímavý príspevok na tému *L. Štúr a národnostný boj južných Slovanov v tridsiatych až štyridsiatych rokoch XIX. stor.* Ukázal v ňom nielen konkrétne styky L. Štúra s predstaviteľmi srbského a chorvátskeho národného hnutia, ale rozobral aj vplyv jeho myšlienok na vedcov a ideológov týchto hnutí, z ktorých mnohí boli Štúrovými priamymi žiakmi. J. Šidak (Juhoslávia) informoval účastníkov konferencie o práci chorvátskych a

srbských historikov v oblasti štúdia revolúcie v rokoch 1848—1849, o diskusiách, ktoré sa o tejto otázke vedú medzi historikmi, a hovoril o niektorých u nás neznámých dokladoch o stykoch vedcov slovenského a chorvátskeho národného hnutia. E. Arató (Maďarsko) v svojom rozsiahlom príspevku analyzoval myšlienku slovenskej vzájomnosti, ukázal jej veľký pokrokový význam v národnooslobodzovacom boji slovenských národov Rakúska a Uhorska a podrobil ostrej kritike šovinistické názory a koncepcie maďarskej buržoáznej historiografie na otázku tzv. panslavizmu.

J. Magnuszewski (Poľsko) hovoril o veľkom ideovom vplyve veľkého básnika-demokrata Adama Mickiewicza na L. Štúra a jeho generáciu v tridsiatych rokoch XIX. stor. V diskusií vystúpil aj dr. Václav Záček (Slovanský ústav ČSAV, Praha), ktorý hovoril o poľských stykoch a spojeniach L. Štúra, a Michal Molnár (Československosovietský inštitút SAV), ktorý doplnil referát zaujímavými údajmi o Štúrovom vzťahu k zakarpatským Ukrajincom.

Výsledky konferencie o živote a diele Ludovíta Štúra zhrnul v svojom záverečnom slove riaditeľ Historického ústavu SAV Ludovít Holotík. Konštatoval, že konferencia v podstate splnila úlohy, ktoré si vytýčila. Referenti nielen zhrnuli doterajšie výsledky bádania, ale priniesli aj mnoho nového faktového materiálu a pokúsili sa o nové hodnotenia. Niektoré stránky Štúrovej činnosti, ako napr. jeho ekonomické a filozofické názory, otázka jeho slovenskej vzájomnosti a i. boli na tejto konferencii súhrnne osvetlené po prvý raz. Veľký význam konferencie treba vidieť v tom, že bolo na nej možné konfrontovať výsledky mladej slovenskej marxistickej vedy, ktoré dosiahla za pomerne krátky čas pri výskume života a diela L. Štúra, v širokom pléne slovenských a českých vedcov i marxistických vedcov zo susedných krajín. Táto konfrontácia je neobyčajne dôležitá, lebo iba začlenením Štúra do širšieho stredo európskeho rámca je možné správne osvetliť jeho dielo a vyvarovať sa nedostatkov a omylov, ktoré robila napr. staršia historiografia práve tým, že hodnotila Štúra a jeho činnosť iba z úzkych slovenských hľadísk. Konferencia ukázala však aj niektoré nedostatky v programe i v práci slovenských historikov. Jedným z nich je napr. tá skutočnosť, že na konferencii nebol prednesený referát, ktorý by sa bol dôsledne kriticky vypořiadal so staršou literatúrou o Ludovítovi Štúrovi i o celom slovenskom národnom obrození. Potreba takto ho distancovať od nesprávnych koncepcií idealistickej a buržoáznonacionalistickej histórie je nevyhnutným predpokladom pre ďalšiu úspešnú

prácu. To sa veľmi zreteľne na samej konferencii ukázalo, napr. na vystúpení prof. D. Rapanta. Z tohto hľadiska bola oprávnená aj výčitka niektorých súdruhov, že referáty neboli polemicky zahrotené proti nesprávnym názorom, že boli málo bojovné.

Konferencia o živote a diele Ľudovíta Štúra nesporne patrí medzi jednu z najúspešnejších vedeckých konferencií u nás v poslednom čase a stala sa významnou vedeckou i kultúrno-politickou udalosťou. Konferencia presvedčivo ukázala, že Ľudovít Štúr je veľ-

kou pokrokovou osobnosťou našich národných dejín, ku ktorej sa s hrdosťou môže hlásiť náš slobodný ľud. Výsledky konferencie sa iste stanú nielen základom pre vedecky správnu a pravdivú propagáciu jeho pokrokového odkazu a socialistickú výchovu nášho ľudu, ale aj východiskom pre ďalšiu intenzívnu výskumnú a študijnú prácu v oblasti slovenského národného hnutia štyridsiatych rokov minulého storočia.

V. Matula